

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי
היחידה לשוויון בין המינים בחינוך

המרכז לחקר הפדגוגיה
שותפותיות אקדמיה-שדה
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מרכז אبحاث ودراسات تربوية
شراكات بين الاكاديمية وبين الحقل التربوي
جامعة بن غوريون في النقب

המרכז
להוגנות
מגדרית
בחינוך

הקול הוגן

הוגנות מגדרית בשיח כיתתי

פרקטיקת משוב להעמקת שיח רגשי

משוב להעמקת שיח רגשי

רקע

השיח בכיתה הוא מרחב חשוב ומרכזי ללמידה, ומחקרים רבים מציינים כי נמצאו הטיות מגדריות והבדלים של ממש בין תלמידים לתלמידות בהיקף ההשתתפות בשיעור, בדרכים לקבלת רשות הדיבור ובאיכות ההשתתפות.⁹ למשל: תלמידות משתתפות פחות מתלמידים בשיח הכיתתי; יותר שאלות הסבר והרחבה מופנות אל התלמידים; תלמידים מתפרצים יותר מתלמידות. זאת ועוד, תלמידים משתתפים פחות מתלמידות בשיח רגשי בכיתה, מקבלים פחות הזדמנויות לבטא את רגשותיהם ויש להם נטייה להתחמק משיח רגשי.¹⁰ היכולת לנהל שיח רגשי היא מיומנויות מרכזיות לכל התלמידות והתלמידים וחשוב לטפח אותה מגיל צעיר.

פעם ראשונה שהם ממש התעקשו לשאול את כולם: איך זה גורם לך להרגיש?"

מורה, כיתה ו', שהשתתפה בצוות הפיתוח

הכלי

- א. מהלך לעידוד הרחבת השיח הרגשי בכיתה באמצעות פרקטיקות של שאילת שאלות יזומות
- ב. משוב המכוון להרחבת השיח הרגשי בכיתה באמצעות שאלות המשך והבהרה של רגשות, וכן הדחף רגשות

הנחיות ליישום הכלי

נעודד שיח רגשי באמצעות שאלות יזומות ומשוב ונייצר הזדמנויות מגוונות לבטא רגשות.

כל פעם נתמקד בשניים-שלושה תלמידים או תלמידות הנמנעים או ממעטים באופן עקבי מהבעת רגשות בכיתה.

נשתמש בשאלות ובהצעות המובאות למשוב כדי לקדם הבעת רגשות בהקשרים שונים בשיח בכיתה.

שלב א | הרחבת הדיון הרגשי בכיתה באמצעות שאלות יזומות

בעת סבב של שיתוף בכיתה על נושא השיעור נשלב גם שאלות על רגשות. נעשה זאת במהלך דיון, בזמן עבודה בקבוצות או אחרי קריאת טקסט ובמפגשי פתיחה או סיכום של היום. שיח רגשי מזמין שיתוף בתחושות אישיות, במחשבות ובחוויית המעוררות רגשות. את השאלות נקפיד להפנות לתלמידים-הבנים שבהם בחרנו להתמקד.

9. Aukrust, 2008; Berekashvili, 2012; Evans, 2017; Myhill, 2002; Sadker & Zittleman, 2016; Younger, et al., 1999

10. משרד החינוך, 2013

נשאל

- מה עורר בך הדיון בנושא הזה בכיתה?
- איך אתה מרגיש עכשיו?
- עם מה היה לך קשה או מה גרם לך לתסכול?
- איך לדעתך מרגיש הגיבור? ואילו זה היית אתה?

שלב ב | משוב להרחבה ולהעמקה של השיח הרגשי

תלמידים-בנים נוטים להיות פסיביים כאשר מופנות אליהם שאלות על רגשות. הם נוטים להתחמק, לענות תשובות קצרות מאוד או להציג עמדות ועובדות במקום רגשות. לכן חשוב למשוך אותם להביע את רגשותיהם באמצעות משוב שמכוון אותם להמשיך ולהעמיק את תשובותיהם.

נשאל

- איך זה גרם לך להרגיש?
- תוכל להסביר לי מה היה לך קשה, מתסכל או מלחיץ?
- תוכל לתאר במילים מה אומרת ההבעה על הפנים שלך?

אפשר להזמין העמקת ביטוי רגשי גם באמצעות חזרה והדהוד

- רגע, בודקת אם הבנתי אותך נכון...
- אתה אומר שהרגשת מבוכה, פחד, חרדה?
- אני אתחיל קודם [...], ומה אתה מרגיש?

דגשים למורה

- ייתכן שבפעמים הראשונות תרגישו שהשימוש בשאלות יזומות מלאכותי, אולם עם הזמן הוא הופך לטבעי יותר ויותר.
- כדי להפוך את השימוש בפניות יזומות להרגל, יש להשתמש בהן לאורך זמן, לכן מומלץ לבחור מספר מצומצם של תלמידים שבהם נתמקד בכל פעם, לבחור את המינון המתאים ואת ההקשרים הנכונים כדי למנוע שחיקה ושימוש יתר.
- נפעל ליצירת אווירה בטוחה בכיתה, שבה כל תלמיד ותלמידה יוכלו להרגיש בנוח לחלוק ולשתף בחוויות. לא נשכח לשלב מדי פעם גם תלמידות בשיח הרגשי. נקפיד על כללי שיח של כבוד הדדי, ונביע חוסר סובלנות כלפי לעג או ביקורת שאינה בונה.
- המורה יכולה, אם היא מרגישה בנוח לעשות זאת, להקדים ולשתף בעצמה בחוויות וברגשות רלוונטיים לדיון. כך תוכל לשמש מודל המביע פתיחות רגשית אל מול התלמידים והתלמידות.

להרחבה

נוסף להצעות ולמהלך המתוארים לעיל, אפשר להמשיך ולהעמיק בתהליך בכמה דרכים. להלן תוכלו למצוא המלצות והצעות עבור:

1. המשך התהליך הפדגוגי בכיתה בעקבות השימוש בכלי
2. עבודה ולמידה עם עמיתים ועמיתות בצוות החינוכי לאחר ההתנסות בכלי
3. שיח על היתרונות והחסרונות שעלו בתהליך הפיתוח והמחקר

1. המשך התהליך הפדגוגי בכיתה

נקפיד לבחון את עצמנו במהלך השיעורים ולתעד את שהתרחש – את השאלות שבהן השתמשנו, את תגובות התלמידים ואת השינוי שחל בעקבות המהלך. משיעור לשיעור נרחיב את הפנייה בשאלות היזומות והשיח הרגשי אל קבוצת תלמידים-בנים נוספים וגם אל תלמידות-בנות שנוטות להימנע משיח רגשי. לאחר סדרה של שיעורים נייחד זמן לחשיבה ונשאל את עצמנו אם השימוש בשאלות הוביל את התלמידים להרחבה של השיח הרגשי.

2. עבודה ולמידה עם עמיתים ועמיתות בצוות החינוכי לאחר ההתנסות בכלי

נקיים שיח רפלקטיבי בצוות ובו נשתף בהתנסות ובדילמות שעלו במהלך העבודה בצוות הפיתוח. השיח יתבסס על הצגת סיפור מקרה. נקרא את הסיפור:

סיפור המקרה

בכיתה ה' נערך שיעור שבו תלמידים ותלמידות הציגו עבודות חקר שהכינו בזוגות על דמויות מופת היסטוריות. אסף ונדב בחרו להתמקד בדמותו של ברק אובמה. בסיום הצגת העבודה שלהם, המורה לימור, פנתה אל אחד התלמידים בשאלה: **"אסף, איך הרגשת בזמן שעבדת על הדמות של אובמה? האם היה משהו בעבודה עליו שגרם לך להרגיש גאווה, או אולי חיבור אישי?"** אסף הסתכל במבוכה על הרצפה. הוא לא מיהר לענות ונראה מהוסס. אחרי כמה שניות של שתיקה אמר, **"אה... אני לא יודע בדיוק..."** המורה, במקום להישאר עם השאלה ולתת לו זמן לחשוב או לעודד אותו להרחיב, עברה מייד לשאלה אחרת: **"אוקיי, תודה אסף. אז תגיד, מה לדעתך היה ההישג הכי חשוב של אובמה כנשיא?"** אסף ענה מייד לשאלה החדשה, תוך שהוא מספק תשובה אינפורמטיבית וקונקרטית: **"אני חושב שזה חוק הבריאות שהוא העביר, כי זה שינה את החיים של הרבה אנשים בארה"ב."** השיחה נמשכה בכיוון הלימודי, והאפשרות לעודד את אסף להביע את רגשותיו ולהרחיב ביחס לחוויה האישית שלו נזנחה. המורה המשיכה לשאול שאלות ידע לימודיות ולא חזרה להיבטים הרגשיים שהעבודה על הדמות מזמנת.

שאלות לדיון בצוות

- באילו שאלות יזומות או דרכי פנייה השתמשה המורה?
 - מה ניתן היה לעשות אחרת כדי לעודד את אסף לשתף ברגשותיו?
 - כיצד התגובה של המורה עשויה להשפיע על עידוד שיח רגשי בכיתה?
 - כיצד ניתן להתמודד עם היסוס של תלמידים במענה לשאלות רגשיות?
 - אילו כלים נוספים אפשר להציע למורים ומורות כדי לפתח שיח רגשי בכיתה?
- דונו בחלופות בהתבסס על ההתנסויות של המורות והמורים בצוות.**

3. שיח על היתרונות והחסרונות שעלו בתהליך הפיתוח והמחקר

יתרונות השימוש בפרקטיקה

קידום רגישות ואמפתיה

התלמידים לומדים באמצעות הפרקטיקה להכיר ולהבין את רגשותיהם שלהם ואת רגשותיהם של החברים והחברות לכיתה. מיומנות זו מקדמת הבעת אמפתיה, ומעמיקה את היחסים הבין-אישיים ביניהם.

העצמת הביטוי הרגשי

הפרקטיקה מעודדת תלמידים, במיוחד בנים, לבטא רגשות במקום להסתיר אותם או להתחמק מהם, מה שיכול לתרום לבריאות הנפשית שלהם. היא מעודדת גם בנות להביע את רגשותיהן, וממסגרת רגשות, ככלל, כאנושיים ולא כשייכים למגדר מסוים.

הגברת המעורבות בשיעור

שיח רגשי מאפשר לתלמידים ותלמידות להתחבר לחומר הלימוד ברמה עמוקה יותר ולהרגיש מעורבים יותר ומחויבים לדיון.

פיתוח כישורי חשיבה ביקורתית

שאלות על רגשות דורשות מהתלמידים והתלמידות לחשוב על תגובותיהם ולנתח את עמדותיהם, דבר שעשוי לעודד פיתוח חשיבה ביקורתית.

אתגרי השימוש בפרקטיקה

סוגיית הבחירה החופשית ושיתוף כפוי ברגשות

חלק מהתלמידים עלולים להרגיש לחוצים או נבוכים מהצורך לבטא רגשות בפומבי, במיוחד אם הם נוהגים בדרך כלל להימנע מכך.

התמקדות יתר בתלמידים מסוימים

המיקוד בקבוצת תלמידים מסוימת עלול לעורר בהם תחושה של אי-נוחות או לחץ, וכן לעורר בקרב שאר התלמידים והתלמידות תחושה של חוסר הוגנות.

תגובות שטחיות

לעיתים תלמידים עלולים לענות לדברי המורה בתגובות רגשיות שטחיות או לא כנות בשל הרצון לעמוד בציפיות המורה במהירות, במקום להביע רגשות אמיתיים.

תובנות רגשיות מצריכות זמן

התהליך של הבנה וביטוי רגשות יכול להיות ארוך ומורכב, ולכן ייתכן שלא נוכל לראות תוצאות מיידיות או למדוד את השפעת הפרקטיקה בטווח הקצר.

מקורות

משרד החינוך (2013). נערים, מגדר וחינוך – ממשבר לפתרון: מעבר הנדרש מחינוך משמר מגדר ל-חינוך מגיב למגדר, סקירת ספרות וקווי מתאר לתוכנית פעולה. כתב וערך: ירון שוורץ <https://meyda.education.gov.il/files/shivion/NEARIM1.pdf>

Aukrust, V. G. (2008). "Boys' and Girls' Conversational Participation across Four Grade Levels In Norwegian Classrooms: Taking the Floor or Being Given the Floor?". *Gender and Education*, 20(3), 237–252.

Berekashvili, N. (2012), "The Role of Gender-Biased Perceptions in Teacher-Student Interaction". *Psychology of Language and Communication*, 16(1), 39–51.

Evans, R. (2017). "Emotional Pedagogy and the Gendering of Social and Emotional Learning". *British Journal of Sociology of Education*, 38(2), 184–202.

Myhill, D. (2002). "Bad Boys and Good Girls? Patterns of Interaction and Response Whole Class Teaching". *British Educational Research Journal*, 28(3), 339–352.

Sadker, D. M. & Zittleman, K. (2016). "Gender Bias: From Colonial America to Today's Classroom". In J. Banks & C. A. M. Banks (Eds.), *Multicultural Education: Issues and Perspectives*, 9th Ed. John Wiley & Sons, 81–98.

Younger, M. Warrington, M., & Williams, J. (1999). "The Gender Gap and Classroom Interactions: Reality and Rhetoric?" *British Journal of Sociology of Education*, 20(3), 325–341.